

CRNKOVITY GÁBOR

Újvidéki Egyetem, BTK
Nyelv és irodalom
Doktori Iskola
crngabor@yahoo.com

A MONARCHIA-IRODALOM SZTEREOTÍPIÁINAK TOVÁBBÍRÁSAI ÉS KULTÚRAKÖZISÉGE A KORTÁRS VAJDASÁGI MAGYAR NOVELLAIRODALOMBAN

Mesterdolgozatomban a vajdasági magyar novellairodalommal foglalkoztam, s miközben a novellaszövegeket olvastam, felfedeztem néhány olyan párhuzamot és összefüggést a Monarchia korával kapcsolatban, amelyek ismétlődtek és felbukkantak több novellában is. A fenti indíttatás határozta meg doktori értekezésem témaválasztását.

Doktori munkám célkitűzése, hogy igazoljam a Monarchia-sztereotípiák jelenlétét a vajdasági magyar kortárs novellákban, akár a nemzeti, etnikai és a történelmi együttélésből fakadó sztereotípiák feltárása. A Monarchia megszűnése után a Monarchiához kötődő ismertetőjegyek, kapcsolódó fogalmak mind megtalálhatók a vizsgált novellákban.

A munka koncepciójának kialakításakor, továbbá a választott primer irodalom olvasásakor felismertem, hogy egy széleskörű, több irányba terjedő, összefüggő problémahálózatot kell vizsgálnom, hogy eljussak a kitűzött célhoz. Így a kortárs vajdasági magyar novellákat a korábbi novellák alapos tanulmányozása után, az adott szempontok szerint vizsgáltam. Miután történelmi korban és novellairodalomban vissza kellett nyúlni a Trianon előtti időszakig, így magától értetődött, hogy a történelmi háttértényeknek is teret kellett engedni a kutatás során. A kutatás végül interdiszciplináris elemekkel gazdagodott, hiszen ehhez az irodalmi, irodalomtörténeti problémához több szociológiai, kultúranropológiai, sőt szociálpszichológiai, gazdaságtörténeti kérdéskör is társult.

A feltárt jelenségek előfordulásai a novellákban folyamatos ismétlődést mutatnak, hullámgörbeszerű intenzitás, illetve gyengülés tapasztalható. Az erősödés, illetve gyengülés mindig az adott történelmi, társadalmi változások következményeként mutatható ki. Ezek pedig merőlegesen hatnak a görbére, és annak intenzitását fokozzák vagy csökkentik.

A sztereotípiák meghatározása fontos, hiszen a történelem során ez a kutatási terület is változott. A sztereotípiák a társadalmi folyamatok hatására jelennek meg a beszélő közösségekben, és a nyelv közvetítésével jutnak az irodalomba. Walter Lippmann, Durkheim, Allport a sztereotípiák meghatározása során közös ismérvként az érzelmi indítást emeli ki. Mindannyian egyetértenek abban, hogy a sztereotípiák nem közvetlen tapasztalatból erednek, hanem konvencióból. Az átörökítésben döntő szerepe van az emlékezetnek, a nyelv pedig ebben az esetben is közvetítőszerepet tölt be. Sztanó László, Hunyadi György is megerősíti az emlékezet funkcióját a sztereotípiák képzésében. Hangsúlyozzák, hogy az emlékezet a mentális jelenségek megragadásához és feldolgozásához kínál egy lehetséges utat.

Tajfel a sztereotípiák különféle kategóriáiról beszél, amelyek mentén az egyén igazodik az őt körülvevő világhoz. Katz és Braly is a konvencióból eredezteti a sztereotípiákat. Hilton és von Hippel a sztereotípiák alapvonásaiként az egyedi sajátosságokat, jellemvonásokat emelik ki. Hamilton, Banaji és Fiske pedig már a sztereotípiák befolyásoló, irányító hatását hangsúlyozza. Ottai és Lee megállapították, hogy, habár a sztereotípiák érzékenyen reagálnak a változásokra, alapvető vonásaik stabilak maradnak, azonban igazságtartalmukat nem igazolták elfogultságuk és pontatlanságuk miatt. Munkámban is a novellákban előforduló sztereotípiák alapvonásainak kiemelésére törekedtem. Igazságtartalmuk vitatható.

A sztereotípiák, identitás, attitűd kategóriák mindegyikének alapvonása a másiktól alkotott kép tanulmányozása. A sztereotípiák a másiktól alkotott kép kiterjesztése a csoport valamennyi tagjára. Míg az identitás önmagam azonosítása, meghatározása másokhoz viszonyítva. A társadalmi, történelmi, gazdasági változások ezeknek a képeknek a stabilitását veszélyeztetik. Az identitás egzakt meghatározása éppoly nehéz feladat, mint a sztereotípiáké. Az azonosulás kiindulópontja képlekeny, földrajzi, történelmi határok által behatárolható, generációs különbségek, személyes tapasztalat hatására módosul. Bindorffer Györgyi kettős konstrukcióról beszél az identitás esetében. Társadalmi és történelmi kategóriaként határozza meg, mert nem választható el a fent említett változásoktól. Megnyilvánulásának több dimenziója létezik. Ezek sztereotípiaképző elemek is egyben. „A sztereotípiáknak a használók számára funkcionális értékük van, amely a másik értékelésében teljesedik ki” (BINDORFFER 2001: 72). A sztereotípiák

kialakulását, az identitás meghatározását befolyásolja a mindennapi gondolkodás, az ítéletalkotás, a korábbi tapasztalat – mondja Váriné Szilágyi Ibolya.

Összefüggésháló mutatható ki a sztereotípia, a regionalizmus, az identitás, a lokalitás és a narratív struktúra között. A sztereotip jelenségek az összefüggésháló más elemeinek a segítségével alakulnak ki. A novellákban folyamatosan jelen van a kulturális dialógus. A fényképek, a képeslapok, mint a múlt rekvizítumai Monarchia-sztereotípiákat indítanak be. Ezekhez tartozik sokszor az álomképek megjelenése a novellákban. A vonat, a vasút, a sín a Monarchia-sztereotípiák továbbírásaként jelenik meg. Ezek is visszatérő motívumok. A Monarchia-nyomok megjelenést néhány osztrák irodalmi munkában is megvizsgálom, hogy az összevetés teljesebb legyen. A Monarchia végóráit Magris a Monarchiáról írt művében kiválóan jellemzi.

A gazdasági jelenségek identitás-vizsgálatát is számba veszem. Ez egy újszerű jelenség, ezt a témát eddig még nem sokan boncolgatták.

A kutatás során ki kellett térjek a vidékiségre, a regionalizmusra, valamint annak emberileg megélhető lelki hátterére. Érdekes volt a novellákat abból a nézőpontból olvasni, hogy a hősök, a vidéki emberek hogyan élnek meg a vidékiséget. Továbbá a Trianon-trauma fogalma is fókuszba került a novellák által. Ablonczy Balázs a következőket írja: „A trianoni békeszerződés olyan méretű területcsonkítást szentesített, a nemzet oly nagy részét szorította határokon kívülre, hogy sem a tudomány racionalizmusa, sem a politika nem tudta feldolgozhatóvá tenni a közvélemény számára” (ABLONCZY 2010: 13). A pszichológia oldaláról kell közelíteni az adott történelmi, társadalmi tényhez. László János a következőket írja: „Pszichológiai értelemben a trauma olyan lelki megrázkódtatás, amely megingatja az egyénnek a valósághoz fűződő kognitív és érzelmi viszonyát” (LÁSZLÓ 2012: 209). A traumával összefügg és abból ered a félelem érzése. Az általam vizsgált félelem, illetve trauma egyéni traumaként kerül a novellákba, egy-egy meghatározott személy, család elszenvedett ilyen tárgyú sérelme alapján, de természetesen a kollektív közösségre is kivetíthető ez az állapot. Hunyady György Lippmann sztereotípia fogalomértelmezését boncolgatva megállapítja, hogy az emberek belső stabilitás, kényelem, biztonság céljából töreksenek a sztereotípiák használatára, ugyanis a sztereotípiák segítenek eligazodni a változó világban. Amikor a biztonságérzetüket veszély fenyegeti, félelmi állapotba kerülhetnek (HUNYADY 1996: 13). A határmódosítás következtében a határon kívül rekedt magyarság körében megjelenik Trianon traumaként való megélése. A kisebbségi léthelyzet nehézségei érzékletesen felbukkannak a novellákban, s ez a félelemmel, mint szorongást előidéző érzéssel párosul. Az idegen hatalom szinte mindig kiszámíthatatlanul bánik a határai között rekedt kisebbséggel.

Az általam felsorakoztatott okok a „félelem okainak szótárát” képezik, szinte minden vajdasági magyar novelláirónál előfordulnak. A következő helyzetek idéznek elő félelmet a kisebbségi közösségekben: hatalomváltás, új államalakulat folyamatos képződése, politikai változások, vagyonvesztés, beszolgáltatás, államosítás, deportálás, bosszú, katonai behívók, gazdasági válság, áruhiány, emigráció stb. A félelem novellákban történő megjelenését több műben is igazoltam.

A szociális, gazdasági identitások vizsgálatakor figyelembe kell venni az adott területen élők életszínvonalát. Az életszínvonal mindig az adott állam gazdasági helyzetétől függ, és nagyon sok esetben diszkriminálta a kisebbségeket a hatalom; ez a diszkrimináció nemcsak az egyén identitásvállalására hatott ki, hanem gazdasági előnyhöz is juttatta az államhatalom számára pozitív elbírálásban részesülő etnikumokat. Jan Assmann fontosnak tartja, hogy az ember „[...] egyidejűleg több csoporthoz is tartozhat, a családtól a párton, a foglalkozási csoporton stb. keresztül a hitközösségekig és a nemzetig” (ASSAMNN 1999: 138). A földhöz, mint termőföldhöz való ragaszkodás predestinálja az adott területen élő népeket. Igen fontos a történelmi kor, hiszen a fejlettség meghatározza a szükségleteket, az elvárásokat. A novellákban is tükröződik a generációk változó igénye, az ősi foglalkozásoktól való elszakadás. A világ változásait folyamatosan rezonálják a novellák eseményei, a hősök viselkedése.

Az emlékezési folyamat releváns a sztereotípiák megőrzésében, a kollektív emlékezet fontos ebből a szempontból. Több kutató is azt bizonyította, hogy az emlékezet a sztereotip gondolkodást nem őrzi meg tartósan. A fentiekben tárgyalt gazdasági identitás alakulási folyamata egy-egy csoporton belül, a hagyomány felől megközelítve lassan beépül a hagyományba; az újonnan meggazdagodott csoport kulturális letéteménye, így a sztereotípiák is lassan a kollektív emlékezet feledésébe merülnek. Az aktuális uralkodó politikai elit, a hatalom érvényesítése érdekében a kisebbségre nézve megszorító intézkedéseket tesz, pl. vagyonekobzás, a munkába állás megnehezítése. Így a történetek szereplői a létbiztonságukat fenyegető intézkedések és a szülőföldhöz való kötődésük miatt identitásuk módosítására, illetve feladására jutnak. Az általam vizsgált téma összefüggésben áll az egyén szociális identitásával. Ezt a jelenséget a társadalmi dimenziók mentén vizsgálhatjuk. A negatív események hatására gazdasági identitásváltás jön létre a szereplőknél. Az elbeszélésekből az olvasó gazdasági látképet kap a vonatkozó korszakokról. Ennek értelmében a szerző-olvasó szemszögéből gazdasági diskurzusról beszélhetünk.

A XVIII. századtól létrejött Habsburg Birodalom dominánsan jelen van a közép-európai kultúrában. A mai napig örökségünk mindennapi részét képezi. „A domináns kultúra – a domináns lakosság kulturális alakulata – népek feletti

érvényre tesz szert, és magaskultúrává fejlődik, az elfedett kulturális alakulatokat pedig peremre szorítja” (ASSMANN 1999: 143–144). Assmann kifejtett gondolatait igazolni látszanak a történelmi események, amelyek felbukkannak a novellák világában is, mind Herceg Jánosnál, mind Juhász Erzsébetnél és a fiatalabb írónál is.

A novellák egymással kulturális dialógust folytatnak. Nosztalgikus visszaemlékezés, a történetek illuzorikus szereplői rendszeresen visszatérő közös motívumok. A novellákban feltűnő mulatozás, zene felidézi a Monarchia végóráit, a kocsmá, a tükrös kávéházak, a polgári milió több helyen megjelenik.

A fényképek, festmények, régi tárgyak, képeslapok, álmokképek a múlt világot idézik meg. A Monarchia öröksége nem más, mint az emlékekbe zárkózás. Az emlékezést ezek a tárgyak indítják be. A mozdonyfüst és a mozdony, amely gyakran az álomszerűséget vizionálja. A vonat sztereotipizált képében jelenik meg a Monarchia-sztereotípiá továbbírása. A nagymama, dédapa, tekintélyelvű személyek megjelenése is a Monarchiát idézik meg. A rend is kezelhető Monarchia-sztereotípiaként.

A szövegek kiválasztásakor a fő szempont az volt, hogy a Monarchia-sztereotípiák, az ehhez tartozó motívumok kimutathatóak legyenek. A szövegek a vajdasági magyar irodalomhoz tartoznak, persze kivételt képeznek az osztrák írók szövegei, amelyeket a komparatiztikai kitekintés és összevetés végett vontam be a vizsgálatba. Természetesen a novellák is különböző korokból származnak. A kiválasztott írókat, novellákat a szövegek megírásának időpontja, a novellában lejátszódó események történelmi sorrendisége alapján korszakolom. A fenti kategorizáció alapján beszélhetünk a Monarchia korában létrejött és közvetlenül a Monarchia megszűnése után keletkezett novellákról (pl. Herceg János novellái) – ekkor még hatnak a Monarchia-sztereotípiák –, majd a második világháború és a délszláv háború közötti időszakban született novellákról. A harmadik csoportba a délszláv háború alatt szülőföldjüket elhagyó írók novellái kerülnek. A negyedik csoportba sorolom azoknak a szerzőknek a novelláit, amelyek napjaink társadalmában játszódnak.

A műveket nem kizárólag a korszakoláshoz kötöm, hanem az adott motívumok vizsgálatakor is összehasonlítást és párhuzamokat keresek, és ezek alátámasztáshoz használom a szövegeket. A kultúraköziség megjelenése is számottevő a választott szövegekben. Irodalomszociológiai összevetést készítek.

A művek elemzésének eredményei a következőképp foglalhatóak össze: a munka első része a fogalmi meghatározás és a történelmi ráhatás szintézise. A kulturális dialógus a múlt örökségeként tekinthető a vajdasági magyar novellában, ennek hagyományára irányítottam a figyelmet. Emellett fontosnak éreztem

a világirodalmi, komparatistikai kitekintést is megtenni. A regionalizmus, a vidékiség, a *couleur locale* átértelmeződését is igyekeztem vizsgálat tárgyává tenni. Az idő előrehaladtával másként, más szempontok figyelembevételével kezdték értelmezni ezt a problémakört. A vidékiség, mint trauma is megjelenik a novellák szövegiben.

A negyedik nagyobb egységben tárgyalom a Monarchia-sztereotípiák továbbírását. Próbáltam olyan közös motívumokat keresni, amelyek több korszakon keresztül kapcsolnak össze szövegeket. Így tűnik fel a vasút, illetve a gazdasági diszkurzív pozíciók vizsgálata. Érdekesnek találtam a Monarchia-sztereotípiák továbbélését is boncolgatni, hiszen a Monarchia kora az első világháború utáni békediktátummal lezárul. Utána természetesen még jó ideig él az emlékezetben ez a világ, de ahogy a korban haladunk előre, egyre inkább változik és halványodik a képe. Remélhetőleg bizonyítást nyert, hogy a Monarchia-sztereotípiák a XXI. században is jelen vannak, igaz továbbírt, változott formában. A szövegeket szerzők szerint igyekeztem korszakolni, csoportosítani. Először Herceg János novelláit vizsgálom a kitűzött szempontok szerint. Hercegnél a formák még közel állnak az eredetihez, de Juhász Erzsébetnél, Szathmári Istvánnál, Bognár Antalnál már egész más módon jelennek meg. A fenti szövegekben a jugoszláv sztereotípiák is dominálnak. Balázs Attila, Gion Nándor, Majoros Sándor pedig teljesen másként kezeli ezeket a metaforákat, motívumokat. Ők már a hazájukat elhagyott írók táborához tartoznak. Ezt a fajta írói attitűdöt is érdemes figyelembe venni, és nem is szabad kihagyni a kutatásból, hiszen a szülőföldelhagyás az 1990-es években ütötte fel a fejét, noha természetesen ez sem új probléma a történelem folyamatában. A munka utolsó, nagyobb fejezetében tárgyalom azokat a problémákat, amelyek a vizsgálódás közben kerültek felszínre, és szervesen hozzátartoznak az eredeti kutatási témához. Ebben a fejezetben az intertextualitás és az intermedialitás problémaköre válik dominánssá. A festészet, a képi ábrázolás, az álmokképek, a tükörképek, mint írói fogások kerülnek be a novellákba, és teljesítik ki a Monarchia-sztereotípiák megjelenését. Kapcsolódásokat, metszéspontokat, kölcsönhatásokat sikerült kimutatnom.

A kutatás nem teljes körű és korántsem befejezett. További, eddig feltáratlan részek maradtak, amelyek irányában lehet további vizsgálódást végezni. A disszertáció leadására mintegy fél évvel ezelőtt került sor, azóta újabb szakirodalommal ismerkedtem meg, továbbá újabb szerző kortárs novelláit vettem górcső alá a már bemutatott szempontok szerint.

Sándor Zoltán novelláit vizsgáltam a helyhez köthető identitások szempontjai szerint. Keszei András állapítja meg tanulmányában, hogy a társadalom léte a térhez van kötve, „[...] a helyek képlékeny, de néha nagyon makacs identitásunk

fontos részét képezik, melyeken keresztül tulajdonképpen olvassuk a társadalmat és benne helyünket, valamint saját magunkat” (KESZEI 2015: 57). Az identitás ilyen irányú vizsgálata a kutatásomban felhasznált novellák bármelyikén elvégezhető, és megállapítható, hogy a tér komoly befolyással bír az identitás meghatározásában. Dúll Andrea *Amikor messze van az „odakinn az „idebenn”-től: a helyváltztatás és az identitás összefüggései* című tanulmányában a találoán vonja össze a két fogalmat és helyidentitásról beszél.

Sándor Zoltán *Albán cukrászda* című novellájában az elbeszélő nosztalgikus térrekonstrukciója jelenik meg. A novellában a helyszín az albán cukrászda, ahol két újságíró találkozik, és időszerű témákról beszélget. A fenti szövegben a helyhez kötődő identitás érhető tetten. Szintúgy olvashatunk ilyen térrekonstrukciót Herceg Jánosnál, Juhász Erzsébetnél, Lovas Ildikónál stb. Miután elhagyják létezésük terét, a hősök migránsokká lesznek, rájönnek, hogy a világon bármilyen tükrös kávéház lehet, bármilyen fenséges cukrászda, semmi sem pótolhatja a haza illatát. A haza jelen esetben Vajdaság, az egykori Jugoszlávia, a valamikori Monarchia.

Egyéni emlékezet nélkül nincs kollektív emlékezet sem, ahogyan ezt már többen megállapították. Sándor Zoltán *A három bajtárs* című, 2015-ben megjelent novellájában a 90-es évek végének Balkán háborúi lesznek újra téma, mint Majoros Sándor novelláiban. Húsz év telt el azóta, hogy a valamikor katonatársak és barátok nem találkoztak. Kiskocsmai találkára viszi az olvasót az író. A kerti vén diófa, mint a provincia, a falusi ház jelképe azonosíthatóvá válik, akár más vizsgált novellákban (SÁNDOR 2015: 39). Migráció a nagyváros felé, ott történik a cselekmény, ám nem derül ki, melyik városról van szó. A novella hőse hazaérkezik a többéves emigrációból.

Nem másról van szó, mint elszakadás az otthontól. Az otthon, a haza emlékei a múlthoz tartoznak, friss emlékek nem léteznek. A mába hazaérkező hős a múltból származó nosztalgikus képek alapján képzeletben el a jelent, ami már megváltozott formában él a valóságban tovább, ám az emlékekben szebb és más. Így van ez Gion Nándor vagy Balázs Attila novelláiban is.

Sándor Zoltán *Föltámad a szél* című novellájában a helyszín Bánát. A novella eseményei a II. világháborúhoz kötődnek. Egy fénykép kerül elő. A fénykép részletező leírását olvashatjuk a novellában. A fényképek a múlt rekvizitumai, Monarchia-sztereotípiákat indítanak be, pl. a generálisok látványa, Ferenc József alakja, a lovaglás, mint úri szórakozás, hintó, csillogó bálók, előkelő öltözékek. A Monarchia korának társadalmi tablója kerül elő. A kép, a fiatal nők látványa a részletes leírás segítségével hat a gondolatainkra és a képalkotásunkra. Az intermedialitásnak ezzel a típusával gyakran találkozunk a vajdasági magyar novellákban.

A háborúban eltűnt ember alakja elevenedik meg az olvasó előtt. Német vendégszöveg is helyet kap a novellában, akárcsak Herceg János XX. századi novelláiban. Ez a jelenség Monarchia-nyomként értelmezhető.

Összefoglalva megállapítható, hogy a sztereotípiák az irodalmi szövegekben gyakran metaforák és egyéb trópusok alakjában nyilvánulnak meg, közöttük merev határt húzni nehéz. Mindkettő egy mentális folyamat eredménye. A Monarchia-sztereotípiák kategóriáit érzelmi attitűdök hozzák létre, aszerint, hogy az egyes vizsgált elemekhez (vasút, kávéház, kocsmák, régió, haza, katonaság stb.), eseményekhez, dolgokhoz pozitív vagy negatív érzelmi viszonyulás kapcsolódik-e. A sztereotípiák mentén vizsgálva a szöveget viszonylagos szabadságra tehetünk szert, ugyanis a sztereotípiák elég sokfélék lehetnek, és megjelenési formáik is változatosak. A sztereotípiák mélyen élnek a gondolkodásban. Egy-egy kép előhívója lehet egy tárgy, egy személy tulajdonsága. A közfelfogás szerint a sztereotípiákhoz leggyakrabban negatívum kapcsolódik. A metaforák áthajlanak sztereotípiákba. A novellákban előforduló sztereotípiákat több csoportba soroltam. A sztereotípiák, imagológia, identitás kategóriák közös metszéspontja az ítéletalkotás, az értékformálás, egy kép kialakítása a másikról.

Kutatásom a sztereotípiák irodalomban való előfordulását kívánta bemutatni. Az irodalomszociológia, a kulturális antropológia felőli megközelítését az irodalomnak fontos kutatási területnek tartom. Persze, újszerű terület is, amely még több kutatható témát tartogat. Véleményem szerint az irodalomszociológia, a gazdasági identitások további, elmélyültebb ráhatását érdemes kutatni a sztereotípiák alakulására a szövegeken keresztül. A sztereotípiák különféle megjelenési fajtáit meg lehet próbálni elkülöníteni, és vizsgálni az előfordulását a történelmi, gazdasági tényezőktől függően. Nyelvészeti szempontok szerint is vizsgálhatók az identitások, a nyelv igényes, vagy a XXI. századi agresszív használata hogyan hozható összefüggésbe a novellák társadalmi, történelmi, és politikai háttérével. Azt lehet feltételezni, hogy a nyelvi, etnikai sztereotípiák felerősödnek, és érdemes megfigyelni, milyen irányban mozdulnak el. A mai világban is hasonló nehézségekkel küzdünk, mint Trianon után. A magyarság keresi helyét a világban. Újabb népvándorlási, betelepítési hullám küszöbén állunk. Mindezt figyelembe véve megvizsgálhatók, hogy a kortárs novelláírókra milyen hatást gyakorolnak. A továbbiakban a kutatásomat érdemesnek tartom kiterjeszteni más írók novelláira is, akár nagyobb mennyiségű korpuszra is.

Kiadások

SÁNDOR Zoltán 2015. *Térdről a világ*. Zenta, zEtna

Irodalom

- ASSMANN, Jan 1999. *A kulturális emlékezet és a politikai identitás a korai magaskultúrában*. Budapest, Atlantisz Kiadó
- BINDORFFER Györgyi 2001. *Kettős identitás*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, MTA Kisebbségkutató Intézet
- DÜLL Andrea 2015. Amikor messze van az „odakinn”, az „idebenn”-tól: a helyváltoztatás és az identitás összefüggései. In: *Hely identitás emlékezet*. Szerk. KESZEI András–BÖGRE Zsuzsanna. Budapest, L' Harmattan Kiadó. 19–33.
- HUNYADY György 1996. *Sztereotípiák a változó közgondolkodásban*, Budapest, Akadémiai
- KESZEI András 2015. *Hely, identitás, emlékezet*. In: *Hely identitás emlékezet*. Szerk. KESZEI András–BÖGRE Zsuzsanna. Budapest, L' Harmattan Kiadó. 11–16.
- LÁSZLÓ János 2012. *Történelem-történetek*. Budapest, Akadémiai Kiadó

Gabor CRNKOVIĆ

STEREOTIPI U KNJIŽEVNOSTI AUSTRO-UGARSKE, NJIHOVA AKTUALIZACIJA I INTERKULTURALNOST U SAVREMENIM NOVELAMA MAĐARSKE KNJIŽEVNOSTI U VOJVODINI

Rad je ekspozicija doktorske teze koja se bavi proučavanjem stereotipa u književnosti vezanim za istorijski period vladavine Austro–Ugarske Monarhije. Književnost iz perioda Monarhije izrodila je značajne stereotipe. Istraživanje se u mnogome zasniva na proučavanju ovih stereotipa. U radu dokazujem odraza Lacanove teorije približavajući se nauci imagologije i identiteta. Doktorski rad proučava i paralelne pojave koje se javljaju uporedo sa književnim stereotipima Austro–Ugarske. Uzajamno dejstvo identiteta je ključni element rada koji je usko vezan sa stereotipima. Pomenute teorijske činjenice praktično verifikujem u savremenim novelama Janoša Hercega, Eržebet Juhas, Ildika Lovaš, Atila Balaža, Otoa Tolnaja, Šandora Majoroša, Ištvana Nemeta, Nandora Giona, Arona Bluma, Đule Mirniča i Oršolje Benčik. Rad je i delimično komparatistički osvrt na austrijsku i srpsku književnost. Teorijski deo rada obuhvata tri povezane kategorije: stereotipiju, imagologiju i identiteta. Unutar pojedine kategorije stereotipa posebno poglavlje je posvećeno vrstama austro-ugarskih stereotipa (nacionalni, etnički, socijalni, ekonomski itd.). Oni su u istraživanju definisani, razvrstani a objašnjeno je i njihovo poreklo. Rad se bavi i kratkim, istorijskim pregledom pratećih društvenih, socijalnih normi toga perioda koje neposredno utiču na izolovanost koja je opisana u novelama. Upotrebljen je komparatistički stav u istraživanju pomenutih stereotipa u novelama. Istraživanje ima za cilj da dokaže da se savremeni mađarski pisci iz Vojvodine često bave aktualizacijom stereotipa iz Austro–Ugarske književnosti.

Posebno etničkim stereotipima, stereotipima nastalih tokom istorijskog suživota naroda kao i ekonomskim stereotipima. Interkulturalnost stereotipa u književnosti Austro–Ugarske je takođe segment istraživanja. Sadržaj teksta odaje slikovitost, likovni izraz jezika. Književnost i slikarstvo su povezani intermedijalnom vezom, te se istraživanje bavi i likovnim, slikovnim pojavnim oblicima jezika u novelama. *Ključne reči:* stereotipi Austro–Ugarske Monarhije, intermedijalnost, identitet, imagiologija, interkulturalnost, regionalizam, zavičajnost, bajka, mikro priča, trianonska trauma, ekonomsko diskurzivne pozicije

Gábor CRNKOVITY

CONTINUING THE STEREOTYPES WRITING AND INTERCULTURALITY OF THE MONARCHY- LITERATURE IN THE CONTEMPORARY VOIVODINIAN HUNGARIAN SHORT STORY LITERATURE

The subject of the survey connects to the monarchy time as a historical period. The monarchy-literature brought important stereotypes. This survey is connected with the examination of these stereotypes. At the approach of the academic area of the identity and the imagology I prove Lacan's reflection- VIII theory. This work is an expose of a doctoral dissertation which examines parallel phenomena which appear with the monarchy stereotypes. The cornerstone of this work is the interaction of the identities which strongly connects to the stereotypes. The practical examination of the above-mentioned theoretical factors is based on the contemporary Voivodinian short stories within the short stories by Herceg János, Juhász Erzsébet, Lovas Ildikó, Balázs Attila, Tolnai Ottó, Majoros Sándor, Németh István, Gion Nándor, Aaron Blum, Mimics Gyula, Bencsik Orsolya és Szathmári István. Besides it this work makes comparable glancing out the Austrian and Voivodinian literatures. On the one hand, the dissertation discusses briefly three closely related categories on theoretical level like stereotype, imagology and identity. Inside the stereotype category there is a separate chapter about the wanted-to-improve branches of the monarchy stereotypes (national, ethnic, historical, social-economic etc.). The thesis discusses the definition, the type and the development of these stereotypes. On the other hand, a brief survey of the monarchy's historical background is offered by this work, as the leading social and communal norms, values mark the distinctive features of the separation and dissociation, which can be found in the short stories. The examination of the above-mentioned stereotypes and the appearance of the connecting ideas is written through the short stories using a comparative IX view. The survey wants to prove that the contemporary Voivodinian Hungarian short-storywriters often continue the monarchy stereotypes especially the ethnic stereotypes and the historical stereotypes originating from living together, and it tries to go round the importance of the economic stereotypes

appearing in the short stories. The monarchy stereotypes which can be found among the cultures is one of the part of the survey. The text contains a picturesque form of the literature. Between the literature and the painting there is an intermediate connection, therefore in the short stories the language imagery description is shown with this the painting is placed into the field of the survey.

Keywords: Monarchy stereotypes, intermediality, identity, imaginology, interculturality, regionalism, ruralism, tale, microhistory, Trianon-trauma, economic chatting positions.